

ERASMUS' BEELD

door Willem Frijhoff

Erasmus stierf in de nacht van 11 op 12 juli 1536. Tot zijn erfenis behoren niet alleen zijn werken maar ook zijn beeld en reputatie, en die beeldvorming is allengs misschien nog wel belangrijker geworden dan zijn boeken. Erasmus heeft goed voor zijn beeld gezorgd, want in tegenstelling tot bijna al zijn tijdgenoten staat zijn figuur ons nog heel levendig voor de geest. Alleen koningen en keizers, zoals Karel V en Hendrik VIII, en voormannen van de Hervorming zoals Maarten Luther of Johannes Calvijn, kunnen in naams- en beeldbekendheid met hem wedijveren. Hier zal ik het fysieke beeld van Erasmus, de verbeelding, en de beeldvorming over hem door elkaar heen gebruiken omdat ik deze als gelijkwaardig beschouw en ze hetzelfde uitdrukken. Waar komt die beeldbekendheid vandaan en wat betekent ze? Daartoe leid ik u heel kort rond door de verbeelding van Erasmus tijdens en ook na zijn leven. Want van weinig historische figuren zijn al bij het leven zoveel afbeeldingen gemaakt, en de stroom gaat onverminderd door. Erasmus is al vijf eeuwen lang méér dan alleen een bekende Nederlander. Hij wordt bewonderd, vereerd, en bij vergissing zelfs wel eens aanbeden. Als een van de grootste Nederlanders aller tijden siert zijn beeld ook onze Culturele Canon.

Op het eerste gezicht ligt daar wel een paradox. Dertig jaar na Erasmus' dood, in 1566, vond in de Nederlanden immers de Beeldenstorm plaats. Aanhangers van de nieuwe, protestantse leer zuiverden de kerken systematisch van beelden en voorstellingen die aanstoot konden geven aan de eer van God. Geen beelden meer, geen heiligenverering. Nu, vierenhalve eeuw later, leven we in een visuele wereld waarin cultuur niet meer in de eerste plaats via het boek –het belangrijkste wapen van humanisten als Erasmus en van de hervormers– maar juist door beelden wordt

bepaald en overgebracht. Toch ergerden de beeldenstormers van 1566 zich niet aan het gekleurde stenen beeld van Erasmus dat op het Rotterdamse Marktveld stond. Sinds 1557 verving dat het houten pronkbeeld dat de stad Rotterdam al in 1549, bij de intocht van de toekomstige koning Philips II, voor zijn geboortehuis had opgericht. Erasmus stond daar uitgebeeld met een rol papier in de hand waarop een Latijnse tekst te lezen was. We zien dat nog op het hekbeeld van het schip *De Liefde* dat in 1598 vanuit Rotterdam naar Azië vertrok; dat houten Erasmusbeeld